

sible combinar-ho amb -CALE en forma que pogués donar çe.

Molt més raonables serien altres idees. Veure-hi el mot basc *bartsu* 'pedregar', que hem admès a la base d'ÀSSUA i ARFA. O igualment podríem pensar en el basc *bartz* 'ós', germà de l'indoeur. *rkhos* id. Tant l'un com l'altre escauen geogràficament a aquells paratges: els penyalars i tarteres dels vessants del Cadí bé mereixen el nom de 'pedregar'; i han servit certament, aquells obacs vessants, de refugi dels darrers óssos. Un ètmon *HARTÇÉ-KALE (o ARKŌIKALE) 'castell de l'ós' ens resulta ben suggestiu; i qui sap si no fóra mera coincidència que el feréstec Joan Cadell, rememorant, es comportés com un indòmit cadell de l'ós, simbòlic ressort, de la seva fortalesa, el seu inexpugnable castell. Geni i tarannà hereditari? alimentat en els llinatges feudals per la foguera d'un símbol avial...

¹ El context demostra que es tracta d'aquest lloc: «castrum *Turris* [= *Torres* llog. al costat d'Alàs], villa Bescaran et villam *Archeval* --- vallem Andorre» Kehr, *Papsturk.* 411, 370. Però quant a la *v*, és dada enterament isolada entre les d'aquest lloc; ha de ser contaminació d'escriba, pels noms veïns *Arcavell*, *Ansovell*, *Aravell*; o repercussió del duplicat *Isògal/Isòvol*, *Ardocal/Ardòvol* que existeix en aquests altres NLL, també de la rodalia.

Les Arsoles, *V. Salarsa* i cf. *Arsamala* (supra, apè a *Ars*).

ARSÓS o -ONS, *St. Joan d'*, te. Bula d'Amunt. Anoto un *maz d'arsús* i *kúma d'arsús* en te. Bula d'Amunt (xxvii, 29); en el mateix te. hi ha una «Creu de Sant Joan» (xxvii, 32); i a Prunet, pda. *Arçós* (xxiv, 130. 21), probablement el mateix lloc. Un *Scto. Joanne de Arcuso* figura en doc. de 1069, junt amb el *colle de Glorianes*, com afr. d'un *Casals* te. Bula, i per l'altra banda amb Serrabona: *colle. Moreau xxx*, 13.

Sens dubte cal llegir ç per *c*, i la terminació pot estar per -ons mal llegit, o més aviat ultralatinització *u* per *o*. «*Sti. Jobannis de Arsons*» a.1151; «de Arsons: terme de Vallespir» a. 1283 (Alart, *InvLC*), «*Saint Jean d'Arsons*» extret d'un doc. de 1261, Alart, *Priv.* 233; «Sent Johan d'Arços» a. 1395, Alart, *Doc. Geogr. Hist.* 28. Ponsich, *Top.* 30, hi afegeix *Arsonibus* o *Artzonibus* en docs. de 1307 i 1406, i *Arsos* 1373.

Les formes en -ons deuen resultar d'ultracorrecció rossellonesa (segons *pinyós*, *minyós* = *pinyons*, *m*-): car la dada més antiga (1069) mostra que no hi havia *ns* en el S. xi (i tampoc 1373, 1395). Doncs, nom derivat del fitonim *arç* en la mateixa forma que *Pinós* de *pi*, *Ginebrós* de *ginebre*.

N'hi ha algun homònim o parònim: «loco vocato *Arsós*» a. 1292, Cotlliure (*InvLC*); *Villa Arcione* afr. de Bolvir (Cerd.) a. 1073 (colle. Moreau, veg. Bolvir). *Art*, *Coll de l'~* (*DECat* 1, 364a11).

ARTÀ mall., vol. 1, 50.

Artabix (Alacant), *V. Altabix*

Artaix, *V. Arter*.

Artalayn, alqueria antiga del terme de Sineu. En el ⁶⁰

Rept. de Mall.: «alcheria *Art Alayn*»; i, en el mateix terme de Sineu: «*rahal Arat Alayn*», *Rept.* 21.93. Ar. 'ard al-çajn' 'el terreny de la deu, o font'; etimologia ja indicada per Quadrado, 468; cf. *RMA*: «ager: *qit'ca*, 'ardç'; *PAlc*: *ard*, traduïnt «*tierra; ti., naturaleza de cada unos*»; *ard guaciq* «*tierra firme*» (414a1s.). En-sordida la -d en fi de mot.

¹⁰ ARTANA i altres noms en ART- (a part d'*Artà*, del qual ja s'ha parlat en el vol. 1)

1) La important i antiga vila, dintre de la zona alta i muntanyosa de la Plana de Castelló.

¹⁵ PRON. MOD. Oït igual a totes les localitats circumdants (1935, 1961 etc.).

DOC. ANT. La «vallis de *Artana*» ja se cita en el *Rept.* de Val. (p. 371).¹ 'Artanât' figura en lletres aràbigues en Alkazqini (Alemany, *Geogr. Val. Ar.*, p. 28). ²⁰ *Artana*, uniformement, anys 1240, 1242, 1248, 1277, 1403 (Huici 1, 306; Miret, *Itin. J.* II, 155; GGRV 804; Soldevila, *Pere el Gran* I, ii, A-59.87; ACA Feud. Martí, f° 83), i *Memorial Muñoz* S. xvi (BSCC xiv, 430). Biblgr. en LzVargas c. 1774 (I, 200); d'una important *Historia de Artana*, «por el hijo de la villa Luis Vilar Pla», pvre., només he vist el vol. 1, *Artana antigua y media*.

Fou un populós centre morisc en el S. xvi (pertanyent al Duc de Villahermosa); millor dir sembla haver-se convertit en un lloc de refugi dels moriscos resistents a la imminent expulsió, car només tenia 65 focs l'any 1563, 92 el 1572, 93 el 1602, mentre que en el cens de 1609 li'n troben 325 (Lapeyre, *Géogr. Esp. Mor.*, p. 33; Boronat-Reglà, *An. Univ. Val.* 1964, pàgina 108).

ETIM. Pre-romana, imprecisable, però probablement pre-indoeuropea. Donen relativa orientació sobre l'origen els noms de lloc antics citats i aplegats en el *Bolletí del Dicc. de la L. C.* xiv, 63; *AlcM* s. v., i ací, vol. 1, 50.2. Afegim-hi que hi ha alguns homònims o parònims, de traces antigues, a l'Alta Itàlia: *Artana* a la prov. d'Alessandria, i un *Artò* a la de Novara (suposant que aquest surti d'ARTATE, o -ATU).²

Descarto una pista que podria semblar seductora. ⁴⁵ Puix que l'ar. 'ard sonava *art* en àrab vulgar hispànic, almenys a Mall. (com veiem supra, s. v. *Artalayn*), çes podria partir d'un dual aràbic *artâni* '(els) dos terrenys', que hagués donat a Mall. *Artà* i a Val. *Artana*?

Hi ha una dada que es podria pendre com a suport d'aquesta idea: la *Cròn.* de Jaume I anomena la terra d'*Artana*, dins Mallorca, en la relació de les lluites a la part Nord de l'Illa, contra els moros resistents a ultrança (*Ag.*, p. 149, § 99). Aquest *Artana* es podria referir, doncs, a *Artà*. No manca, per tant, un fonament, ben positiu, per considerar de base inseparable els noms d'*Artà* i *Artana*; més que més tenint en compte que Xuaip, el capítol d'aqueixos moros resistents, era nadiu «de *Xiuert*» (mal llegit *Xurert*, en l'ed. *Ag.*, poc abans, p. 148). Palpem, doncs, així que devia haver-hi molta comunitat de vida entre el Nord